

Руслана ПОПП,

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) ryslana_popp@ukr.net

НАСЕЛЕННЯ ДРОГОБИЧЧИНИ У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ: СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР

У статті показано, що у перші повоєнні роки, коли на Дрогобиччині відновлювалася та утверджувалася радянська система, населення краю було неоднорідним та багатоскладовим. З'ясовано, що відмінності та соціальний статус окремих категорій мешканців регіону визначалися наслідками війни та офіційною політикою радянської влади, яка була скерована на уніфікацію суспільної свідомості, знищення усіх явних та потенційних ворогів, забезпечення максимальної соціальної підтримки всіх верств.

Ключові слова: Дрогобицька область, Дрогобиччина, населення, номенклатура, «вороги народу», колгоспники, робітники.

Літ. 41.

Ruslana POPP,

PhD hab. (History), Associate Professor of Ukraine's New and Modern History Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) ryslana_popp@ukr.net

DROHOBYCH POPULATION in the EARLY POSTWAR YEARS: the SOCIAL DIMENSION

Period during the first years after the war in Drohobych history is undoubtedly one of the toughest and most controversial in the past of the region. Significant political, economic, social and cultural transformation associated with the final approval in the region of the Soviet system took place. Comprehensive understanding the history of this time is impossible without understanding how society looked then, what was the living space of individuals.

Dominant in the Soviet totalitarian system, which restored its position in Drohobych immediately after the expulsion of the German invaders, was class approach and differentiation of the population especially in view of loyalty to the authorities related to the liberation forces. Sending human resources around the Soviet Union to the region to work eventually led to the division of the population into «local» and «the sent», «westerners» and «easterners». It was probably the very first criterion of political loyalty, local distrusted because of their social origin, religious or political beliefs. Therefore, the party-state leadership nomenclature of Drohobych region, was almost entirely formed of visitors.

The article proves that the population of Drohobych in the early postwar years was very uneven and multiplicate. The population differed by ethnicity, social origin, place of residence, religion, political views, living conditions. Bolshevik-Soviet system in rapid rate with the help of administrative and repressive methods forcefully implemented a new social structure that was reduced to the formula «2 + 1» (two major classes – workers and peasants, and social class – the labor intelligentsia). The objective of totalitarian power, which have sustained in the province in the early postwar years was the unification of social consciousness, destroy of all the obvious and potential enemies and providing the maximize social support to all groups.

Key words: Drohobych region, Drohobychchyna population, nomenclature, «people`s enemies», farmers, workers.

Ref. 41.

Руслана ПОПП,

кандидат исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Украины
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) ryslana_popp@ukr.net

НАСЕЛЕНИЕ ДРОГОБИЧЧИНЫ В ПЕРВЫЕ ПОВОЕННЫЕ ГОДЫ: СОЦИАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

В статье показано, что в первые послевоенные годы, когда на Дрогобиччине восстанавливалась и утверждалась советская система, население края было неоднородным и многосложным. Установлено, что различия и социальный статус отдельных категорий жителей региона определялись последствиями войны и официальной политикой советской власти, которая была направлена на унификацию общественного сознания, уничтожение всех явных и потенциальных врагов, обеспечение максимальной социальной поддержки всех слоев.

Ключевые слова: Дрогобычская область, Дрогобиччина, население, номенклатура, «враги народа», колхозники, рабочие.

Лит. 41.

Постановка проблеми. Період в історії Дрогобиччини перших повоєнних років, безперечно, є один з найскладніших та найсуперечливіших у минулому регіону. Саме у цей час відбуваються значні політичні, економічні, соціальні та культурні трансформації, пов'язані з остаточним утвердженням в регіоні радянської системи. Всебічне усвідомлення історії цього часу неможливе без розуміння того, як виглядав тодішній соціум, яким був життєвий простір окремих людей.

Аналіз досліджень. Повоєнній радянській західних областей України присвячена значна кількість наукових розвідок. Регіональні аспекти кадрової політики влади показано в роботах Т. Першиної, Г. Стародубець [29], [38], [39], [40], [41]. Політику радянської системи щодо окремих соціальних груп населення регіону в зазначений період висвітлюють О. Рубльов, Ю. Черченко, Т. Марусик, В. Крупина, О. Луцький, М. Сеньків, С. Сворах, Т. Пастушенко, Т. Вронська [32], [24], [20], [22], [34], [33], [28], [1]. Становище жіноцтва розкривається у публікаціях М. Смольницької [35], [36]. Наслідки депортаційно-переселенських та мобілізаційних акцій для населення краю висвітлюють В. Кіцак, Й. Надольський, Ю. Сорока та інші [18], [19], [25], [37]. Важливі відомості про населення Дрогобиччини в контексті національно-визвольного руху в Карпатському краї містяться у публікаціях В. Ільницького [13], [14], [15], [16]. У згаданих працях визначаються загальні тенденції суспільних процесів в західному регіоні у перші повоєнні роки і містяться окремі відомості про Дрогобиччину.

Метою статті є показати основні соціальні групи та поділи населення Дрогобичської області їх статусні характеристики у перші повоєнні роки.

Виклад основного матеріалу. Домінантним для радянської тоталітарної системи, яка відновлювала свої позиції на Дрогобиччині відразу після вигнання німецьких окупантів, був класовий підхід й диференціація населення, насамперед, з огляду лояльності до влади, ставлення до визвольних сил. На початках, через людські втрати в роки війни, мобілізації та постійні переміщення населення, партійно-державні органи, підприємства, культосвітні, медичні та інші установи області потребували працівників. На серпень 1944 р. по штату в партійних, комсомольських, радянських органах, установах освіти, охорони здоров'я, залізничному транспорті, в торгово-кооперативних та організаціях зв'язку та інших закладах Дрогобича повинні були працювати 7 015 осіб, працювало – 4 861 [12, 1]. В грудні 1944 р. тільки керівних працівників в обкомі, міськкомі і райкомі Дрогобичської області бракувало близько 400 осіб [10, 22]. Надсилання кадрів з усього Радянського Союзу в регіон на роботу спричинило з часом поділ населення на «місцевих» та «присланих», «західняків» та «східняків». З одного боку він був неофіційним, а з іншого, у всіх звітах, де подаються чисельні показники, дані про «місцевих вихідців» обов'язково виокремлювалися. Це був, напевно, найперший критерій політичної благонадійності, місцевим не довіряли з огляду на їх соціальне походження, релігійні та політичні переконання. Тому партійно-державне керівництво, загалом номенклатура Дрогобичської області, майже повністю формувалася з приїжджих. Основний наголос робився на відрядження в західний регіон перевірених кадрів, які працювали там до війни, активно залучалися учасники радянського партизанського та підпільного рухів, демобілізовані з армії. У 1944 р. у Дрогобичській області працювало 5 783 прибулих відповідальних працівників. За своєю занятістю вони розподілялися так: 28% – це працівники органів НКВС, НКДБ, у промисловості, транспорті та зв'язку працювало 22% присланих кадрів, радянських установах – більше 8%, партійних – понад 5%, комсомольських – майже 4%, сільськогосподарських та заготівельних – 3% [4, 1]. На початку 1950 р. у Дрогобичському міськкомі партії

з 215 осіб – 20 були місцевими уродженцями, в Бориславському з 109 – 22 походили із західних областей України, у Стрийському з 117 – 17 [3, 15].

Малий відсоток вихідців із західних областей був і серед інших професійних груп населення. У кінці 1948 р. із 953 представників інтелігенції Дрогобича лише 216 були місцевими [8, 121]. Незважаючи вже на повоєнні випуски місцевих вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, у 1953 р. з 228 учителів Дрогобича «західниками» було 34 педагоги, з 361 інженерно-технічного працівника промислових підприємств міста «195 товаришів з числа місцевого населення» [21, 687]. Така сама ситуація була й в інших містах і районах області. У Самборі із загальної кількості 45 лікарів – 6 були місцеві, з 83 особи середнього медичного персоналу тільки – 12. Серед керівників чотирьох технікумів і торговельно-кулінарної школи Самбора місцевих спеціалістів не було, а з 67 викладачів – 16 педагогів були «західняками». Навіть директори лазні і санітарної очистки Дрогобича виявилися незмінними спеціалістами в розумінні призначення на цю роботу «місцевих» [21, 688]. Попри те, що питання про висування на керівну роботу та залучення до співпраці в західному регіоні місцевих вихідців було важливо з точки зору легімітизації більшовицько-радянської влади в регіоні (у 1949 р. відсоток місцевих висуванців становив 26%), місцеві, як правило, призначалися на другорядні пости [3, 15]. На Пленумі Дрогобицького обкому КП(б)У в червні 1953 року, що розглядав питання про дискредитацію місцевих кадрів у західних областях України у повоєнні роки, секретар Дрогобицького обкому КП(б)У Костюк наголошував, що «представники партійного апарату в переважній більшості орієнтувалися на кадри, які прибули з східних областей, не помічаючи у себе чудових працівників з місцевого населення, у яких почуття патріотизму до своєї області, міста, підприємства, чи установи не менше, ніж у прибулих сюди, можливо, на певний період людей зі східних областей» [21, 687].

Відмінності між «місцевими» та «східняками» в ті часи переносилися на побутовий, міжособистісний рівень відносин між людьми. Щоб бути ближчими до народу в політичному впливі на нього, партійний і комсомольський актив області, на думку секретаря Дрогобицького обкому С. Олексенка, мав за «партійний обов'язок» розмовляти українською мовою [11, 33]. На практиці прийжджі в переважній більшості не знали мови, не рахувалися з місцевими особливостями, зневажливо ставилися до краян. Головний інженер тресту «Укрнафтозаводи» Я. Середа на згаданому Пленумі 1953 р. звертався до присутніх партійців: «Треба, щоб товариші з східних областей шанували і нашу мову і нашу гідність» [21, 689]. Номенклатура вирізнялася вищим соціальним статусом, що визначав кращий рівень життя, зумовлював певний тип поведінки. Формально освітній рівень номенклатури можна було покращити за допомогою партійної освіти. Рівень ж культури зростав повільно. В невеликих локаціях інформація, чутки, особливо про пияцтво, «морально-побутовий розклад», та порушення закону представниками влади, силових структур, військовими, поширювалася дуже швидко. Свавільля, особливо працівників репресивно-каральних органів набирали таких масштабів, що влада змушена була вживати певних заходів [32, 294–301; 16]. Все це не додавало їй авторитету, ще більше її дискредитувало в очах місцевого населення, посилювало суспільне протистояння.

У всіх колективах та установах Дрогобиччини у перші повоєнні роки виразним був поділ на комсомольців, партійних та безпартійних. Незважаючи на те, що партійний статус був важливим щодо кар'єрного росту, соціального впливу, більшість місцевого населення сприймала владу чужою і не прагнула вступати до її організацій. У 1945 р. з 4 970 осіб, працюючих на підприємствах і установах Дрогобича, лише 7% місцевих були партійними, комсомольська організація міста нараховувала 490 комсомольців, з яких 399 були зі східних областей України [9, 4]. В 1947 р. серед 4 313 учителів області членами та кандидатами ВКП(б) було лише 79 осіб, а вчителів комсомольців – 439. В кінці 1949 р. серед 1 339 жінок-комуністів області тільки 47 були вихідцями із західних областей України, серед 9 232 комсомолок – 4 016 були «місцевими» [5, 41]. В результаті широкомасштабної діяльності партійних і комсомольських органів та під тиском або впливом різних обставин, не завжди пов'язаних з ідеологічними переконаннями, західноукраїнська молодь поступово вступала в комсомол. Проте певна частина з комсомольськими квитками паралельно входила до складу молодіжних груп підпілля ОУН [26, 72]. Збільшення місцевих в лавах партії і

комсомолу спостерігається тільки з початку 50-х рр. ХХ ст., коли слабшає національно-визвольний рух.

Радянська відбудова та подальша індустріалізація регіону призвела до збільшення промислових та будівельних підприємств, розширення транспортної мережі в Дрогобицькій області. Це спричинило відповідно зростання чисельності робітників, інженерно-технічних працівників, службовців. В 1950 р. на Дрогобиччині робітників, класової опори влади, було більше 25 тисяч [27, 15]. Позаекономічні стимули праці, ідеологізація виробничих відносин, породили у трудових колективах такі категорії, як передовики виробництва, стахановці, новатори, раціоналізатори. Їхні трудові рекорди висвітлювали засоби масової інформації, традиційна рубрика обласної газети «Люди Радянської Дрогобиччини», дозволяла знати їх, як кажуть, «в обличчя» [30, 2]. Передовики залучалися до активного суспільно-політичного життя в регіоні, висувалися на вищі посади, часто ставали депутатами різних рівнів. Це, можливо, не стільки піднімало їх авторитет, скільки створювало ілюзію значимості.

В основі своєї населення Дрогобиччини поділялося на міських та сільських жителів. На початку 1956 р. міське населення Дрогобицької області становило 203,7 тис., а сільське – 646,1 тис. [27, 8]. Тільки придушивши опір підпілля, розгорнувши різні форми впливу та репресій, радянська влада могла загнати селян у колгоспи. У 1953 році в Дрогобицькій області було колективізовано 99,6 % селянських господарств [27, 33]. Перетворення селян на колгоспників змінило їх традиційний уклад життя та господарювання, вони перебували в умовах майже цілковитої економічної та правової незахищеності.

Державні заходи щодо подолання неписьменності та малописьменності серед дорослого населення Дрогобиччини, розширення закладів освіти та культури вплинули на освітній рівень населення, формування радянської інтелігенції регіону. В 1950 р. з вищою освітою в Дрогобицькій області було 4 286 спеціалістів, в 1953 р. – 6 040 [27, 117]. Усі освітньо-культурні процеси в краї у перші повоєнні роки мали ідеологічне спрямування, реорганізація відбувалася на радянських засадах. Перевагу при вступі на навчання у середні спеціальні та вищі навчальні заклади мали вихідці з трудових верств, через політичні чинники, невисоким був відсоток місцевої молоді. Дуже швидко в новій радянській інтелігенції, майже не залишилось «інтелігентності», вона стала «прошарком» між трудовими класами робітників та селян.

Зберігався у перші повоєнні роки поділ населення і за гендерним принципом. Статус і роль жінки в тогочасному суспільстві чітко визначався та регламентувався офіційною державною політикою. Жінки з огляду на демографічну ситуацію перших повоєнних років, мобілізувалися на відбудовчо-виробничі процеси. З кожним повоєнним роком зростає застосування жіночої праці, особливо на виробництві, жінки опановують раніше виключно чоловічі професії. В 1949 р. вони становили 12 % усіх працюючих в промисловості Дрогобицької області, в 1950 р. 23% [5, 12]. Жіноцтво відіграло важливу роль в сільському господарстві, медицині, освіті регіону. Офіційна пропаганда переконувала жіноцтво у рівних можливостях і політичних правах з чоловіками. Влада застосовувала різноманітні впливи на жіноче середовище регіону, щоб залучити його до активного громадського життя, заручитися її підтримкою. За радянською жінкою зберігалися в повній мірі й усі традиційні жіночі зобов'язання, насамперед народжувати та виховувати дітей, забезпечувати родинний побут та добробут. Держава вживала заходів щодо контролю народжуваності, охорони здоров'я матері та дитини, надавала матеріальну підтримку багатодітним матерям. Повага та визнання жінок підсилювалася відзнаками та медалями. В 1953 р. 736 жінок Дрогобицької області мали високі урядові нагороди [6, 1–2].

Соціальна напруженість на Дрогобиччині у перші повоєнні роки була зумовлена ідеологічним пресингом та постійними репресіями щодо населення регіону. Жертвами репресивних акцій ставали насамперед учасники визвольного руху, члени їх родин, так звані «куркулі». На території Карпатського краю активну участь у боротьбі з репресивно-каральною системою СРСР, за підрахунками В. Ільницького, брало участь приблизно 5% населення [14, 92]. Загалом за період 1944 – 1948 рр. з Дрогобицької області депортовано у віддалені регіони Радянського Союзу 6 481 сімей (19 728 осіб) [31, 349]. Маховик репресій був запущений і проти Української греко-католицької церкви, яка мала великий вплив та авторитет серед населення, була виразником національних

інтересів українців [23]. У повоєнні роки репресивним акціям піддавалися усі, хто у різний спосіб виступав проти радянсько-більшовицької системи, або міг становити для неї потенційну загрозу, незважаючи на вік, стать, національність. Всі вони були тавровані, як «вороги народу», і це залишалося на все життя. Анкетні дані людини були визначальними для прийому на навчання, працю, у призначенні на керівні посади. Приналежність до «ворогів» визначали відношення оточуючих, коло спілкування.

Під пильним наглядом радянських спецслужб перебували і репатріанти, адже ця категорія населення, тривалий час перебувала за кордоном і бачила відмінне, ніж в Радянському Союзі, життя. На території області діяли фільтраційні та переселені пункти, де проходили перевірку репатріанти [7, 54–55]. Ті, кому вдалося повернутися додому, з острахом згадували і майже не розповідали пережите, до них з підозрінням та недовірою відносились оточуючі.

У цей час до деяких жителів Дрогобиччини усталилась назва «переселенці». Згідно підсумкового звіту про виїзд українського населення за 1947 р. у Дрогобицькій області було розселено 8 073 сімей (33 614 осіб) із Закарпаття [18, 386]. До «переселенців» відносили і тих, хто був примусово переміщений під час урегулювання та обміну прикордонними територіями між СРСР і Польщею в 1948, 1951 роках [17]. Тільки деякі з них залишилися жити в області, на нових місцях «переселенці» змушені були фактично з нуля облаштувати побут, звикати до нових соціальних реалій.

Жодні впливи не могли зруйнувати головної соціальної межі тоталітарного суспільства – між правлячою елітою (вищих верств господарської, партійної, державної номенклатури) та рештою суспільства. Реально соціальні позиції робітника, селянина, інтелігента відрізнялися мало. Слабка вертикальна мобільність підривала стимули до соціальної і трудової активності, консервувала низькі життєві стандарти переважної більшості суспільства. В той же час існували злочинність, жебракування та інші «асоціальні явища». Їх масштаби та вплив на повсякдення населення Дрогобиччини потребують ще вивчення.

Висновки. Населення Дрогобиччини у перші повоєнні роки було дуже неоднорідним. Різниця за національністю, соціальним походженням, місцем проживання, віросповіданням, політичними поглядами, умовами життя. Поділялося на місцевих та присланих, партійних та безпартійних, чоловіків і жінок. Окремими групами були переселенці, репатріанти, «вороги народу». Завданням тоталітарної влади, яка утверджувалася в краї у перші повоєнні роки, була уніфікація суспільної свідомості, знищення усіх явних та потенційних ворогів, забезпечення максимальної соціальної підтримки усіх категорій населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Вронська Т. В. Позасудові репресії членів сімей учасників національно-визвольного руху в західних областях України (1944 – 1952) / Т. В. Вронська. – Х.: Право, 2008. – 263 с.
2. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО) – Ф. П-5001. – Оп. 10. – Спр. 173.
3. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 10. – Спр. 105.
4. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 2. – Спр. 111.
5. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 10. – Спр. 173.
6. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 17. – Спр.137.
7. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 6. – Спр. 89.
8. ДАЛО. – Ф. П.-5002. – Оп. 1. – Спр. 152.
9. ДАЛО. – Ф. П.-5002. – Оп. 1. – Спр. 29.
10. ДАЛО. – Ф. П.-5001– Оп. 2. – Спр. 104.
11. ДАЛО.– Ф. П.-5001. – Оп. 2. – Спр. 51.
12. ДАЛО. – Ф. П.-5001 – Оп. 2. – Спр.107.
13. Ільницький В. Використання репресивно-каральними органами повстанських родин в агентурно-оперативних заходах у Карпатському краї ОУН (1945 – 1950 рр.) / В. Ільницький // Українознавство. – 2012. – № 2. – С. 68–74.
14. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945 – 1954) / В. Ільницький. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 696 с.
15. Ільницький В. Радянські карально-репресивні органи: особливості формування в Карпатському краї / В. Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць моло-

дих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2015. – Вип. 13. – С. 21–45.

16. Ільницький В. Порушення «соціалістичної законності» при утвердженні радянської адміністрації у Карпатському краї ОУН (1945 – 1954) / В. Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2014. – Вип. 10. – С. 17–28.

17. Кислий В. Статистика переселенсько-депортаційних процесів в українському середовищі Холмщини, Надсяння і Лемківщини: шлях до радянської України (1944 – 1951 рр.) / В. Кислий // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т. 17. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, 2009. – С. 379–395.

18. Кіцак В. Переселення українців Польщі до УРСР (1944 – 1947 рр.) / В. Кіцак // Наукові записки: зб. наук. статей Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. – К.: НПУ, 2000. – Ч. 3. – С. 153–160.

19. Кіцак В. Розселення українців Польщі в УРСР (1944 – 1947) / В. Кіцак // Альманах «Молода нація». – К.: Смолоскип, 2000. – № 1. – С. 96–122.

20. Крупина В. Освітньо-культурний рівень партійної номенклатури УРСР (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.) / В. Крупина // Український історичний збірник. – К. Інститут історії України НАН України, 2009. – № 12. – С. 207–214.

21. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. – К.: Наукова думка, 1995. – Т. 1: 1939 – 1953. – 748 с.

22. Луцький О. Приборкання інтелігенції (1939 – 1953) / Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Львівська область. – Львів: Астролябія, 2009. – Кн. 1. – С. 581–596.

23. Марчук В. Українська Греко-католицька церква в 1946 – 1987 роках / В. Марчук // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – С. 550–563.

24. Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40 – 50-ті рр. ХХ ст.) / Т. В. Марусик. – Чернівці: Видавництво «Рута» ЧНУ, 2002. – 463 с.

25. Надольський Й. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939 – 1953 рр.) / Й. Надольський – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. – 260 с.

26. Нагірняк М. Я. Політична та ідеологічна боротьба органів комуністичної партії у процесі утвердження режиму у Західній Україні (1944 – 1945 рр.) М. Я. Нагірняк, Р. В. Лаврецький // Військово-науковий вісник. – 2013. – Вип. 20. – С. 66–80.

27. Народне господарство Дрогобицької області. Статистичний збірник. – Дрогобич: Дрогобицьке обласне видавництво, 1956. – 114 с.

28. Пастушенко Т. Соціальна адаптація репатріантів у повоєнному радянському суспільстві / Т. Пастушенко // Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). У 2-х книгах, 3-х частинах. / Відп. ред. В. М. Даниленко. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – Кн. 1, ч. 1–2. – С. 250–272.

29. Першина Т. Формування управлінських кадрів в Західній Україні в 1944 – 1948 рр.: регіональні особливості / Т. Першина // Сторінки воєнної історії України. Збірник наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2009. – Вип. 12. – С. 299–312.

30. Радянське слово. – 1950. – 28 січня.

31. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Львівська область. Книга перша. – Львів: Астролябія, 2009. – 768 с.

32. Рубльов О. С. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20 – 50-ті роки ХХ ст. / О. С. Рубльов, Ю. А Черченко. – К.: Наук. думка, 1997. – 349 с.

33. Сворака С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944 – 1964 рр.) / С. Д. Сворака. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 238 с.

34. Сеньків М. Західноукраїнське село: насильницька колективізація 40-х років // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / М. Сеньків. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – С. 488–497.

35. Смольницька М. Гендерна політика в УРСР: правове закріплення та напрями реалізації (середина 1940-х – перша половина 1960-х рр.) / М. Смольницька // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: 36. ст. – К., 2012. – Вип. 17. – С. 85–94.

36. Смольницька М. Жінка в радянському суспільстві: офіційний образ і реальна практика / М. Смольницька // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: 36. ст. – К., 2011. – Вип. 16. – С. 162–174.

37. Сорока Ю. Політичні та економічні чинники міграційних процесів в західних областях УРСР в 1944 – 1950-х роках / Ю. Сорока // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Київ, 2003. – Вип. 91–93. – С. 60–63.

38. Стародубець Г. Місцеві кадри в управлінських структурах західних областей України в 1944 – 1946 рр. / Г. Стародубець // Гілея: Збірник наукових праць – К.: ВІР УАН, 2011. – Вип. 45. – С. 62–69.
39. Стародубець Г. Особливості стилю поведінки партійно-радянської номенклатури західних областей України в умовах повсякдення 1944 – 1945 років / Г. Стародубець. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Вип. XXXV. – С. 174–178.
40. Стародубець Г. Проблема легітимізації більшовицько-радянської влади в західноукраїнському регіоні у повоєнний період (1944 – 1946 рр.) / Г. Стародубець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – 2013. – Вип. 20. – С. 49–53.
41. Стародубець Г. Специфіка підбору та підготовки партійних кадрів у західних областях України в 1944 – 1945 рр. / Г. Стародубець // Гілея: Збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 44 (№2). – С. 169–176.

REFERENCES

1. Vronska T. V. Pozasadovi represii chleniv simej uchasnykiv natsionalno-vyzvolnoho rukhu v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (1944 – 1952) / T. V. Vronska. – Kh. : Pravo, 2008. – 263 c.
2. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali – DALO) – F. P-5001. – Op. 10. – Spr. 173.
3. DALO. – F. P-5001. – Op. 10. – Spr. 105.
4. DALO. – F. P-5001. – Op. 2. – Spr. 111.
5. DALO. – F. P-5001. – Op. 10. – Spr. 173.
6. DALO. – F. P-5001. – Op. 17. – Spr. 137.
7. DALO. – F. P-5001. – Op. 6. – Spr. 89.
8. DALO. – F. P-5002. – Op. 1. – Spr. 152.
9. DALO. – F. P-5002. – Op. 1. – Spr. 29.
10. DALO. – F. P-5001– Op. 2. – Spr. 104.
11. DALO. – F. P-5001. – Op. 2. – Spr. 51.
12. DALO. – F. P-5001 – Op. 2. – Spr. 107.
13. Ilnytskyi V. Vykorystannia represyvno-karalnymi orhanamy povstanskykh rodyn v ahenturno-operativnykh zakhodakh u Karpatskomu kraii OUN (1945 – 1950 rr.) / V. Ilnytskyi // Ukrainoznavstvo. – 2012. – № 2. – S. 68–74.
14. Ilnytskyi V. Karpatskyi kraii OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945 – 1954) / V. Ilnytskyi. – Drohobych: Posvit, 2016. – 696 s.
15. Ilnytskyi V. Radianski karalno-represyivni orhany: osoblyvosti formuvannia v Karpatskomu kraii / V. Ilnytskyi // Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2015. – Vyp. 13. – S. 21–45.
16. Ilnytskyi V. Porushennia «sotsialistychnoi zakonnosti» pry utverdzhenni radianskoi administratsii u Karpatskomu kraii OUN (1945 – 1954) / V. Ilnytskyi. // Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2014. – Vyp. 10. – S. 17–28.
17. Kyslyi V. Statystyka pereselensko-deportatsiinykh protsesiv v ukrainskomu seredovyschi Kholmshchyny, Nadsiannia i Lemkivshchyny: shliakh do radianskoi Ukrainy (1944 – 1951 rr.) / V. Kyslyi // Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv. – T. 17. – K.: Instytut ukrainskoi arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva imeni M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy., 2009. – S. 379–395.
18. Kitsak V. Pereselennia ukrainsiv Polshchi do URSR (1944 – 1947 rr.) / V. Kitsak // Naukovi zapysky: zb. nauk. statei Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. Drahomanova. – K. : NPU, 2000. – Ch. 3. – S. 153–160.
19. Kitsak V. Rozselennia ukrainsiv Polshchi v URSR (1944 – 1947) / V. Kitsak // Almanakh «Moloda natsiia». – K.: Smoloskyp, 2000. – № 1. – S. 96–122.
20. Krupyna V. Osvitno-kulturnyi riven partiinoi nomenklatury URSR (druha polovyna 1940-kh – pochatok 1950-kh rr.) / V. Krupyna // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk. – K. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. – № 12. – S. 207–214.
21. Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli. Dokumenty i materialy. – K.: Naukova dumka, 1995. – T. 1: 1939 – 1953. – 748 s.
22. Lutsykyi O. Pryborkannia intelihentsii (1939 – 1953) / Reabilitovani istoriieiu. U dvadtsiaty semy tomakh. Lvivska oblast. – Lviv: Astroliabiia, 2009. – Kn. 1. – S. 581–596.
23. Marchuk V. Ukrainska Hreko-katolytska tserkva v 1946 – 1987 rokakh / V. Marchuk // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. – Lviv: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakovycha NAN Ukrainy, 2000. – S. 550–563.
24. Marusyk T. V. Zakhidnoukrainska humanitarna intelihentsiia: realii zhyttia ta diialnosti (40 – 50-ti rr. KhKh st.) / T. V. Marusyk. – Chernivtsi: Vydavnytstvo «Ruta» ChNU, 2002. – 463 s.

25. Nadolskyi Y. Deportatsiina polityka stalinskoho totalitarnoho rezhymu v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (1939 – 1953 rr.) / Y. Nadolskyi – Luts'k: Redaktsiino-vydavnychiy viddil «Vezha» Volynskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky, 2008. – 260 s.
26. Nahirniak M. Ya. Politychna ta ideolohichna borotba orhaniv komunistychnoi partii u protsesi utverdzhenia rezhymu u Zakhidnii Ukraini (1944 – 1945 rr.) M. Ya. Nahirniak, R. V. Lavretskyi // *Viiskovo-naukovyi visnyk*. – 2013. – Vyp. 20. – S. 66–80.
27. Narodne gospodarstvo Drohobyt'skoi oblasti. Statystychnyi zbirnyk. – Drohobych: Drohobyt'ske oblasne vydavnytstvo, 1956. – 114 s.
28. Pastushenko T. Sotsialna adaptatsiia repatriantiv u povoiennomu radianskomu suspilstvi / T. Pastushenko // *Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.)*. U 2-kh knykh, 3-kh chastykh. / Vidp. red. V. M. Danilenko. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2010. – Kn. 1, ch. 1–2. – S. 250–272.
29. Pershyna T. Formuvannia upravlinskykh kadriv v Zakhidnii Ukraini v 1944 – 1948 rr.: rehionalni osoblyvosti / T. Pershyna // *Storinky voiennoi istorii Ukrainy*. Zbirnyk nauk. statei / NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. – K., 2009. – Vyp. 12. – S. 299–312.
30. Radianske slovo. – 1950. – 28 sichnia.
31. Reabilitovani istoriieiu. U dvadtsiaty semy tomakh. Lvivska oblast. Knyha persha. – Lviv : Astroliabii, 2009. – 768 s.
32. Rublov O. S. Stalins'chyna y dolia zakhidnoukrainskoi intelihentsii 20 – 50-ti roky XX st. / O. S. Rublov, Yu. A. Cherchenko. – K.: Nauk. dumka, 1997. – 349 s.
33. Svorak S. D. Narodna osvita u zakhidnoukrainskomu rehioni: istoriia ta etnopolityka (1944 – 1964 rr.) / S. D. Svorak. – K.: Pravda Yaroslavychiv, 1998. – 238 s.
34. Senkiv M. Zakhidnoukrainske selo: nasylnytska kolektyvizatsiia 40-kh rokiv // *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist* / M. Senkiv – Lviv: In-t ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, 2000. – S. 488–497.
35. Smolnitska M. Henderna polityka v URSR: pravove zakriplennia ta napriamy realizatsii (seredyna 1940-kh – persha polovyna 1960-kh rr.) / M. Smolnitska // *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka: Zb. st.* – K., 2012. – Vyp. 17. – S. 85–94.
36. Smolnitska M. Zhinka v radianskomu suspilstvi: ofitsiinyi obraz i realna praktyka / M. Smolnitska. // *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka: Zb. st.* – K., 2011. – Vyp. 16. – S. 162–174.
37. Soroka Yu. Politychni ta ekonomichni chynnyky mihratsiinykh protsesiv v zakhidnykh oblastiakh URSR v 1944 – 1950-kh rokakh / Yu. Soroka // *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriiia*. – Kyiv, 2003. – Vyp. 91–93. – S. 60–63.
38. Starodubets H. Mistsevi kadry v upravlinskykh strukturakh zakhidnykh oblastei Ukrainy v 1944 – 1946 rr. / H. Starodubets // *Hileia: Zbirnyk naukovykh prats* – K.: VIR UAN, 2011. – Vyp. 45. – S. 62–69.
39. Starodubets H. Osoblyvosti stylu povedinky partiino-radianskoi nomenklatury zakhidnykh oblastei Ukrainy v umovakh povsiakdennia 1944 – 1945 rokiv / H. Starodubets // *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnogo universytetu*. – Zaporizhzhia: ZNU, 2013. – Vyp. XXXV. – S. 174–178.
40. Starodubets H. Problema lehitimizatsii bilshovytsko-radianskoi vlady v zakhidnoukrainskomu rehioni u povoiennyi period (1944 – 1946 rr.) / H. Starodubets // *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu «Ostrozka akademiia»*. Istorychni nauky. – 2013. – Vyp. 20. – S. 49–53.
41. Starodubets H. Spetsyfika pidboru ta pidhotovky partiinykh kadriv u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy v 1944 – 1945 rr. / H. Starodubets // *Hileia: Zbirnyk naukovykh prats*. – K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2011. – Vyp. 44 (№2). – S. 169–176.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2017 р.